

פרק רביעי

ז'ריש לקיש אמר צריכה חליצה מן האחים'. התוס' כתבו שגם הוא יכול לחלוץ לה, ו'אחים' שאמרו – לאו דוקא, או הכוונה לכל אחי המת (וכן דעת הרמב"ם יבום א.כ. וע' גם במאירי). ודעת הרמב"ן וכן צדד הרא"ש, שהוא עצמו אין לו לחלוץ לפי שהורעה זיקתו בחליצתו ולכן יש לאחיו לחלוץ חליצה טובה ולא יחלוץ לה הוא חליצה גרועה (וכמו שאמרו לעיל כו-כוז). והרשב"א הוסיף וכתב שצריכה חליצה מכל האחים, כדעת האומר (שם) חליצה גרועה צריכה לחזור על כל האחים. וכן פסק הרי"א"ו.

טעם זה כתב מהרש"א לבאר דקדוק לשון הגמרא, שהקשו על ריש לקיש 'אמאי פסלה מן הכהונה' ולא הקשו מהרישא, מדוע נאסר בקרובותיה – כי ודאי מודה ריש לקיש שאסור בקרובותיה כיון שחלץ ועשה מעשה כל דהו הרי היא לגביי כחלוצתו להאסר בקרובות כי הורעה ויקתו, ורק לגבי אנשים אחרים, לפוסלה מן הכהונה, הקשו מדוע נפסלה הלא אין שמה חליצה וצריכה חליצה אחרת מן האחים.

והראשונים תרצו על דקדוק זה שלכך לא הקשו מאיסור קרובות כי שמה טובר התנא יש זיקה וכל זמן שלא חלצו לה האחים זקוקה היא לו ואסור בקרובותיה.

תירוץ נוסף מובא בריטב"א (עפ"י שיטת מורו) שאף לריש לקיש יש בדבר ספק שמה היה העובר מת באותה שעה ואם כן חליצתה כשרה [ודלא כהתוס' שכיון שאין הספק יכול להתברר, פסולה]. ועל כן אסור בקרובותיה כי שמה חליצה טובה היא, ורק לענין פסול כהונה שאלו מפני שספק-חלוצה-דרבנן לקולא.

זריש לקיש אמר תגלי מילתא למפרע לא אמרינן. טעם הדבר, כי אפשר שבשעת החליצה היה העובר ראוי להתקיים ורק אחר כך ארע דבר הגורם להפלתו, ולכן סובר שהחליצה בעוד שהעובר חי וראוי להתקיים אינה כלום. ויש מפרשים טעמו משום וכן אין לו [כמו שאמרו בסמוך, ואף מעיקרא טעמו של ריש לקיש נסמך על הכתוב הזה], שכל שיש שום צד בן לא אמר הכתוב לחלוץ (עריטב"א. וע' בבאור דבריו בחדושי הגרנ"ט טו).

ולדעת רבי יוחנן, יש מי שכתב שאפילו אם בשעת חליצה היה ראוי להיות בן קיימא ונתקלקל אחר כך, מכל מקום נתגלה לבסוף שאין לה בן (עפ"י ראב"ן).

עוד בבאור מחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן, כתב הגרנ"ט (פב) שנחלקו אם בעצם חייבת היא אלא שהולד מהוה סיבת פטור, וכשנמצא נפל לא נתקיימה סיבה הפוטרת, או להפך, מה שאין ולד זהו הגורם המהוה את החיוב. יש אומרים שלדעת ריש לקיש אין אומרים 'אגלאי מלתא למפרע' בספק שאינו ראוי להתברר עכשיו אלא בעתיד (עתוס'. ולדעה זו כתב המשנה-למלך (גרשוין ו,ג) שהמקדש את האשה בתנאי עתידי, אין יכול לגרשה קודם קיום התנאי שהרי הקידושין אינם חלים למפרע אלא משעת קיום התנאי ונמצא שכותב הגט קודם חלות הקידושין. וע"ע מהר"ט אלגאוי בכורות פ"ג).

'אמר ליה: מדרבנן ולחומרא בעלמא' – ודוקא כשלא היה הולד בן קיימא, שמה יסבור הרואה שהחלוצה מותרת לכהן, משא"כ כשהולד בן קיימא הרי הולד מוכיח עליה שחלוצתה אינה כלום (עפ"י רשב"א וריטב"א).

'אמר אביי: בביאה כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה, כי פליגי בחליצה...' טעם החילוק, כיון שהביאה אסורה היא שמה תלד בר קיימא, דין הוא שביאה של איסור לא תקנה אבל בחליצה אין איסור. ואף על פי שכלל מוסכם הוא שכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, סבר אביי כיון שהמתנה היא מחמת הספק והרי לבסוף הובררה שראויה לו, 'עולה ליבום' היא (עפ"י ריטב"א).

דף לו

'אלא אמר רבא הכי קאמר הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה שמה יהא ולד בן קיימא וביאת מעוברת לא שמה ביאה... והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם.' הקשה הגאון